

BAJKE

Bajka je najrazvijeniji i najznačajniji oblik narodne proze. Ona nas uvodi u svet čudesnog i fantastičnog. Po svojim osobinama ima dosta sličnosti s mitom. U mitu imamo natprirodne ličnosti, bogove i heroje, u natprirodnom svetu, dok u bajci nalazimo obična čoveka u svetu natprirodnih bića. Sve su bajke međusobno slične, kod svih naroda one obrađuju iste ili slične motive. Standardni junak bajke jeste mladić koji se nalazi pred nekim teškim zadatkom. On je po pravilu osporavana ličnost: u izvršenju zadatka koji nadilazi mogućnosti drugih ljudi on dokazuje svoju vrednost i tek posle toga zauzima onaj položaj u svetu koji mu odgovara. U velikom broju bajki junak je treći, najmlađi carev sin, koji je od svoje starije braće i hrabriji i mudriji; no dok oni imaju izvesne prednosti obezbeđene samim rođenjem, on svoje preimućstvo nad njima treba tek da dokaže (*Baš-čelik*, *Zlatna jabuka i devet paunica*, *Čardak ni na nebu ni na zemlji* i dr.). U nekim bajkama junak je siromašan mladić (ili devojka) koji (koja) uspešno rešava teške, "nerešive" zadatke stavljene preda nj, dokazuje svoju vrednost i postaje carev zet (odnosno careva žena). U bajci *Zlatoruni ovan* junak je sin siromašna lovca, a u *Pepeljuzi*, u kojoj je obrađen jedan od najčešćih internacionalnih motiva bajke, govori se o progonjenoj pastorki koja postaje carica. Da bi ostvario zadatak koji mu je postavljen, junak mora izići na kraj ne sam os natprirodnim bićima – zmajevima, aždajama, divovima i sl. – nego mora savladati neprijateljstvo i mržnju drugih ljudi. Zlo vrlo često dolazi od najbliže rodbine junakove: od starije, zavidljive braće, od maćehe i sl. Teškoće nastaju i usled slabosti glavnog junaka ili grešaka koje počinu on ili njemu bliski ljudi. U mnogim bajkama junak strada zbog svoje radoznalosti: on dobija ključ odaje koju je zabranjeno otvoriti, jer je u njoj zatočeno čudovište, i uvek prekrši zabranu. Na taj način, junak mora savladati niz prepreka dok dođe do konačnog cilja. U svojim nastojanjima on nailazi ne sam ona neprijatelje nego i na dobronamerne savetodavce koji ga upućuju na to šta da učini kako bi izbegao opasnost ili došao do cilja. U mnogim bajkama junaka pomažu životinje ili natprirodna bića koja je on prethodno na bilo koji način zadužio. Pobedu nad htoničnim čudovištem, kojom se bajka najčešće završava, junak obično postiže tako što prethodno uz pomoć kojeg drugog lica (obično je to oteta sestra ili žena ili "jedna baba") sazna gde se krije snaga čudovišta ili kako se može doći do sredstva kojim se ono daje savladati. Samo u retkim slučajevima junak postiže pobedu vlastitom snagom: takve su bajke *Stojša i Mladen* i *Aždaja i carev sin*. Njihovi junaci raspolazu natprirodnom snagom mitskih heroja. U njima je, osim toga, vidljiva izrazita humoristička tendencija, koja vodi razaranju ozbiljnog sveta bajke i pretvaranju njenog junaka u komičnu, grotesknu ličnost. Ta je tendencija najpotpunije došla do izražaja u *Međedoviću*, jednoj od najboljih naših narodnih pripovedaka: u njoj se čudesni svet bajke najpre hiperbolizira do grotesknh razmera, a zatim se razara tako da od bajke dobijamo parodiju bajke.

Jovan Deretić: Kratka istorija srpske književnosti